

Зеркіна О.О.

*Старший викладач, кафедра економіки і МЕН,
Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса)
E-mail: Oksana_27@i.ua*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ (на прикладі Одеської області)

Анотація. У роботі досліджено сучасний стан науково-технічної та інноваційної діяльності регіону на прикладі Одеської області, охарактеризовано головні тенденції і проблеми, що перешкоджають переходу до інноваційної моделі економічного розвитку, визначено напрямки активізації інноваційної діяльності області.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційний розвиток економіки регіону, високотехнологічна продукція.

Постановка проблеми. Одним із ключових факторів соціально-економічного розвитку країни є активізація інноваційної діяльності. Вплив інновацій на динаміку економічного розвитку давно стало предметом пильної уваги вчених. Цим проблемам присвячені праці Н.Д. Кондратьєва, В.І. Вернадського, Й. Шумпетера, Г. Менша та інших зарубіжних та вітчизняних вчених.

Вченими неодноразово показано, що інновації знаходяться в серцевині економічного прогресу. Ця теза повною мірою може бути застосована і до регіону, економічний розвиток якого безпосередньо залежить від інтенсивності інноваційної діяльності на його території. У зв'язку з цим актуалізується питання про шляхи активізації інноваційної діяльності в регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку регіонів країни активно досліджували і досліджують такі відомі науковці, як З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Я.А. Жаліло, Б.Є. Кваснюк, В.П. Семиноженко, Л.І. Федулова та багато інших. Проте, проблема інноваційного розвитку регіонів є комплексною і потребує пошуку стратегічно нових механізмів та інструментів її активізації.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження сучасного стану науково-технічної та інноваційної діяльності регіону, визначення напрямків їх активізації на прикладі Одеської області.

Виклад основного матеріалу. Можливості, тривалість, конкретні шляхи переходу економіки

до інноваційної моделі розвитку залежать від наявного у регіоні інноваційного потенціалу, зокрема: мережі наукових організацій; насиченості економіки науковими кадрами та освіченості робочої сили; обсягів фінансування наукової і науково-технічної діяльності; рівня інноваційної активності промислових підприємств та динаміки виробництва інноваційної продукції; наявності платоспроможного попиту на інноваційну продукцію.

Згідно із підсумками розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів України у 2012 році Одеська область займає 6-те місце серед 27 областей України[1]. З одного боку найвищі оцінки область отримала за рівень розвитку інфраструктури(2-е місце) і технологічну готовність(3-є місце). З іншого боку лише 20 місце за складовою інновації, при чому найпроблемнішими питаннями виявилися питання охорони прав інтелектуальної власності, витрати компаній на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), держзакупівлі високотехнологічної продукції, співпраця університетів і бізнесу в НДДКР[1, с.27-28].

Звернемося до статистичних даних, щоб дати оцінку стану науково-технічної та інноваційної діяльності Одеської області та представити динаміку її показників за 2005-2011 рр.

Вихідним пунктом інноваційної діяльності є наукові дослідження і розробки. У 2011 році наукові та науково-технічні роботи на території Одеської області здійснювали 58 організацій, що складає 78,3% від кількості таких організацій у 2005 році(по Україні також спостерігається скорочення на 20 %) (рис.1).

Основу наукової сфери області склали організації та підприємства галузевого сектору науки, питома вага яких у загальній кількості організацій становила 50,0% (або 29 одиниць). Частка організацій та підприємств академічного та вузівського секторів науки склала відповідно 25,9% (15 одиниць) та 24,1% (14 одиниць). Привертає увагу відсутність організацій заводського сектору науки, які виконували наукові та науково-технічні роботи.

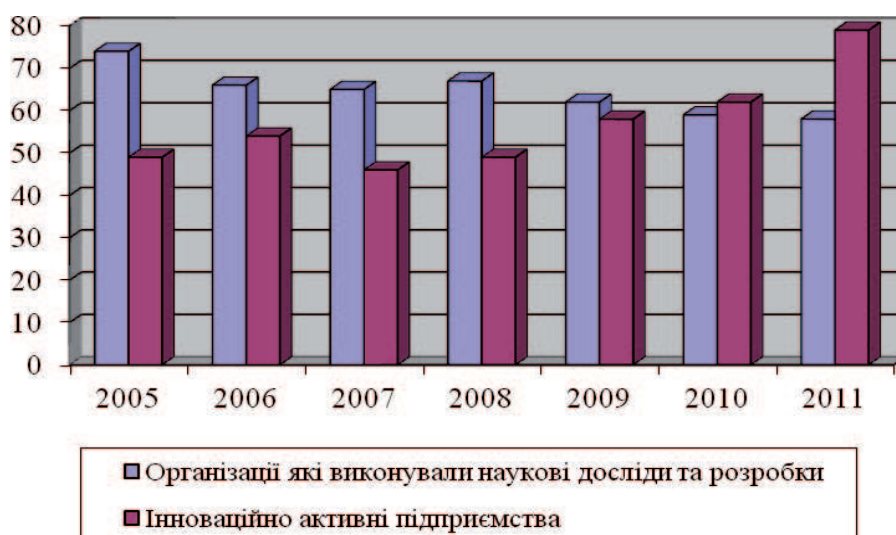

Рис. 1. Динаміка кількості організацій, які виконували наукові дослідження і розробки та інноваційно активних підприємств, одиниць (за матеріалами [2],[3])

Для більш повної характеристики проаналізуємо результативні кількісні та вартісні показники інноваційної діяльності Одеської області.

Від розмірів фінансування науки залежать обсяги наукових досліджень та їх якість, кількість наукових розробок та ефективність їх впровадження в економіку і, що не менш важливо, якість та відтворення наукового потенціалу.

Виконання наукових та науково-технічних робіт науковими організаціями області здійснювалося за рахунок коштів, які з надходили різних джерел. Так, фінансування витрат за рахунок коштів держбюджету склало 59,5% від загального обсягу витрат, за кошти замовників – 27,9% , за власні кошти наукових організацій -12,2% , за рахунок інших джерел - 0,4%.

Незважаючи на продовження негативної тенденції відтоку фахівців із науково-технічної сфери (у 2011 р. проти 2005 р. скорочення склало 27 %) кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт за зазначений період збільшилася на 7 %.

Попри значну кількість накопичених проблем, які стримують економічне зростання та подальший соціально-економічний розвиток, промислові підприємства Одеської області досить активно приймають участь в інноваційній діяльності країни. Так, за 2005 - 2011рр.кількість інноваційно активних підприємств збільшилася(рис. 1) і склала 20,6% від загальної кількості(376) промислових підприємств (по Україні ця частка склала 16 %).

Найбільша кількість інноваційно активних підприємств була зосереджена у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, машинобудуванні (відповідно - 35,4% та 20,3% загальної кількості інноваційно активних підприємств області). Меншою ця частка була

у підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості, підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води - по 8,9%, з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції - 7,6%, металургійні підприємства - 6,3%, легкої промисловості та целюлозно-паперового виробництва - по 5,1%.

Слід зазначити, що інноваційна діяльність підприємств в основному зводиться, до придбання програмних засобів, машин і обладнання, пов'язаних з технологічними інноваціями – 74,7%, лише 14 відсотків підприємств здійснюють дослідження та розробки.

Останнім напрямом результативності інноваційної діяльності, що буде нами досліджений є визначення її кількісних характеристик. Такими характеристиками є :

- впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості;
- освоєння нових видів продукції у промисловості;
- подачу та отримання заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки).

Привертає увагу зменшення впроваджень прогресивних технологічних процесів у промисловості у 2011 році у порівнянні з 2005 роком. Так, у 2011р. у промисловому виробництві впроваджено 31 новий технологічний процес (у 2005р. - 40), з них 22 - маловідходні та ресурсозберігаючі або 71,0%. При цьому по Україні спостерігається протилежна тенденція(табл. 1), а питома вага маловідходних та ресурсозберігаючих процесів в загальній кількості впроваджених технологічних процесів склала лише 20,6% .

Найактивніше процесними інноваціями займалися підприємства машинобудування (35,5% усіх інноваційних процесів), по виробництву харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів (25,8%), хімічної і нафтохімічної промисловості (19,3%), по виробництву та розподіленню електроенергії, газу та води та підприємства легкої промисловості (по 6,5%), металургії та по виробництву іншої неметалевої мінеральної продукції (по 3,2%).

У 2011р. впровадження технологічних інновацій промислові підприємства здійснювали на 85,5% за рахунок власних коштів, обсяг яких склав 147,5 млн. грн., за рахунок банківських кредитів – 14,4% або 24,8 млн. грн. Незначним було фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів – 0,1% або 0,2 млн. грн.

Як було зазначено вище важливим результативним показником є освоєння нових видів продукції у промисловості.

В посткризовий період спостерігається збільшення кількості підприємств, які займаються освоєнням нових видів продукції у промисловості. Але рівня 2005 року не досягнуто (табл.1).

Протягом 2011 р. інноваційну продукцію реалізовували 41 підприємство, або 51,9% інноваційно активних підприємств промисловості, по Україні цей показник склав 62,1 відсотки. З них 2 підприємства реалізували продукцію, що є новою для ринку, 40 підприємств – продукцію, що є новою для підприємства. Це, в першу чергу, підприємства харчової промисловості (46,3% усіх підприємств, що реалізовували продукцію), машинобудування (26,8%), хімічної та нафтохімічної промисловості (9,8%), з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (7,3%). За межами України продукцію реалізовували 15 підприємств і

в першу чергу – це виробники харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (6 підприємств) та машинобудування (5 підприємств).

Обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 534,6 млн. грн. (2,2% загального обсягу реалізованої промислової продукції), проти 217,7- млн. грн. (17,0%) у 2005р. (в цілому по Україні ці показники становили відповідно 42386,7 млн. грн. або 3,8%). Продукцію, що є новою для ринку, реалізували на 11,4 млн. грн., а продукцію, що є новою для підприємства – на 523,2 млн. грн. Структуру обсягу реалізованої інноваційної продукції за основними видами промислової діяльності у 2011 році представлено на мал.2.

За межами України інноваційну продукцію реалізували 15 підприємств. Це складає 19 відсотків від загальної кількості інноваційно активних підприємств. Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межами України у 2011р. становив 86,9 млн. грн. З них 51,9% від реалізованої інноваційної продукції за межами України - у країні СНД.

Освоєння та впровадження нових видів продукції технологічних процесів відбувається невідривно від видачі та отримання охоронних документів на об'єкти промислової власності. Тому далі проаналізуємо кількість поданих заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) та отриманих документів.

Одеська область займає 5-те місце серед інших регіонів України по кількості отриманих охоронних документів у державному Департаменті інтелектуальної власності України. По отриманню охоронних документів у 2011 р майже досягнуто рівня 2005 р. Так, у 2011 році було подано 394 заявки на видачу охоронних документів,

Таблиця 1

Результативні характеристики інноваційної діяльності*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості							
Україна	1808	272	515	1647	1893	2043	2510
Одеська обл.	40	6	22	33	26	37	31
Освоєння нових видів продукції у промисловості							
Україна	630	466	564	2446	2685	2408	3238
Одеська обл.	214	27	11	50	46	72	82
Подано заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки)							
Україна	7639	6756	7396	7671	7511	8894	8849
Одеська обл.	401	380	399	411	438	445	394
Отримано охоронних документів на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки)							
Україна	7568	6556	7353	7523	6940	7748	8757
Одеська обл.	389		338	385	382	350	350

*Складено за даними [3]

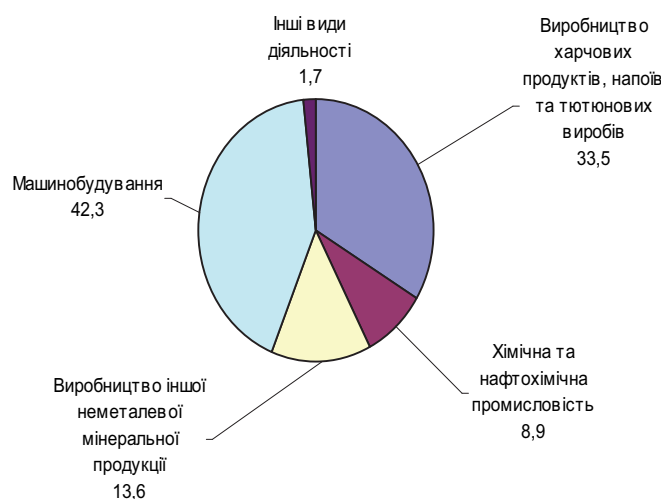

Рис. 2. Структура обсягу реалізованої інноваційної продукції за основними видами промислової діяльності у 2011 році[2]

отримано 350, з них на винаходи - 98, на нові сорти рослин - 24 документи. У патентні відомства іноземних держав було подано 14 заявок на видачу охоронних документів, а отримано лише 3 (на винаходи).

Отже, на основі представлених даних, можемо відмітити наступні тенденції науково - технічної та інноваційної діяльності Одеської області:

- зменшення кількості організацій, які виконують наукові дослідження;
- щорічне скорочення чисельності працівників наукових організацій;
- збільшення кількості інноваційно активних підприємств та підприємств, що впроваджували інновації;
- збільшення загальної суми витрат на інноваційну діяльність, але переважно за рахунок власних коштів організацій.
- вкрай низькі показники питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової (2,2% у 2011 р.).

В сучасних економічних умовах оптимальною для регіону може бути визнана стратегія підтримки пріоритетних напрямків і розробок[4]. Серйозну увагу слід приділити провідним галузям Одеської області - харчовій, хімічній та нафтохімічній галузям та машинобудуванню. Виникає необхідність проведення модернізації та стимулювання конкурентоспроможного попиту на продукцію підприємств, забезпечення нарощування реалізації продукції в провідних галузях. Зокрема, нарощування виробництва транспортного устаткування може відбутися за рахунок налагодження серійного виробництва літаків "Фермер" та "Дельфін" ДП ОАРП "Одесавіаремсервіс"; виробництва нових видів міських, міжміських, туристичних та шкільних автобусів ГРП Іллічівським заводом автомобільних агрегатів ЗАТ "ЗАЗ".

Вважаємо, що саме високорозвинуте машинобудування, представлене наукомісткими підгалузями, складає основу матеріальної бази економіки інноваційного типу. Таким чином, майбутнє Одеської області у створенні високорозвиненої промисловості, що спирається на наукові розробки.

Для переведення економіки Одеської області на інноваційний шлях розвитку потрібен цілий комплекс заходів, пов'язаний з удосконаленням законодавчої бази інноваційної діяльності, подальшим розвитком інноваційної інфраструктури регіону, розробкою та реалізацією заходів з підтримки малого інноваційного бізнесу, розвитком системи підготовки та перепідготовки кадрів для інноваційної сфери.

Важливе значення має державна підтримка інноваційної діяльності, основними заходами якої повинні стати:

- створення системи оподаткування, стимулюючої розвиток інноваційних підприємств;
- субсидування процентних ставок по кредитах і по лізингу;
- підтримка експорту високотехнологічної продукції з захищеними правами на інтелектуальну власність;
- формування системи страхування ризиків для інвесторів;
- розвиток системи венчурного фінансування та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дозволив виявити ряд проблем та невикористаних резервів у науково-технічній та інноваційній діяльності Одеської області. Серед яких: обмежене фінансування програм за рахунок державних коштів; наявність значної частки застарілого обладнання; нерозвинута інноваційна інфраструктура,

втрата творчого потенціалу кадрів тощо. Але не зважаючи на це за досліджуваний період по ряду показників науково-технічної та інноваційної діяльності намічаються позитивні тенденції. Отже, можливості в Одеській області для інноваційного розвитку економіки є і вони повинні повноцінно використовуватись.

Таким чином, вирішення проблем інноваційного зростання економіки області і країни в цілому, можливе лише за умови проведення науково обґрунтованої державної інноваційної політики, яка б базувалася на відповідному законодавстві та фінансовій підтримці держави.

Тенденція до зниження і нераціональне використання людського капіталу регіону негативним чином відіб'ється на його конкурентоспроможності, призведе до уповільнення темпів економічного зростання, створить непереборні перешкоди на шляху формування економіки інноваційного типу, негативно позначиться на створенні привабливого іміджу регіону. Тому подальших досліджень потребує питання кадрового забезпечення інноваційного розвитку економіки регіону.

Література

1. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011: назустріч економічному зростанню та процвітання — К.: Фонд ефективне управління «Копірайт», 2011. — 202 с. — С. 27-28.
2. Інноваційна діяльність промислових підприємств Одеської області, доповідь - О:Головне управління статистики в Одеській області, 2012р. — 17 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2011рр.). Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку Одеського субрегіону - Одеса, 2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.linc.com.ua/documents/storage/SP_Odesa-Teplodar-Yuzhne_Subregion_Ukr_draft.pdf

Зеркина О. А. Современное состояние и направления активизации инновационной деятельности региона (на примере Одесской области)

Аннотация. В работе исследовано современное состояние научно-технической и инновационной деятельности региона на примере Одесской области, охарактеризованы основные тенденции и проблемы, препятствующие переходу к инновационной модели экономического развития, определены направления активизации инновационной деятельности области.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационный потенциал, инновационное развитие экономики региона, высокотехнологичная продукция.

Zerkina O.O. Current status and trends of enhancing of innovation activity of the region (Odessa region case study).

Summary. The paper addresses the issues of current scientific, technical and innovation activity of the region (case study of Odessa region). We describe the main trends and issues affecting transition to an innovative model of economic development. The directions of innovation activity of the areas are determined.

Keywords: innovative activity, innovation potential, innovative development of the regional economy, high-tech products.